

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

בס"ד, גליון תרמד, פרשת כי תצא, תשפ"ה

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק

טל: 03-5740046 y.b.daskal@gmail.com

נטלח חמש סלעים מתפוסת הבית, לפדיון הבן

ובו יבואר: א. האם כהן יכול למכור לאבי הבן מטבעות לפדיון הבן, על תנאי שיפדה בהם אצלו את בנו. ב. האם כהן יכול לשאול מחבירו כהן מטבעות לפדיון הבן, כדי שימכרם לאבי הבן, לפדות בנו אצלו. ג. כהן שביקש מאחיו, שישאלו לו מטבעות של אביו, לעשות בהם פדיון הבן, האם חל הפדיון.

הנידון

"אנו כהנים. אבי מורי ז"ל נפטר לפני חודש. לא הספקנו לחלק בינינו את הירושה, והחלטנו שבינתיים כל אחד יכול לקחת מה שרוצה להשתמש בלבד, ולאחר מכן יחזירו כולם את הכל, ונעשה חלוקה מסודרת. היות ואבי מורי ז"ל הכהן היה בידו חמש סלעים. ביקשתי רשות מכל האחים ליטול אותם, והסכימו. לפני שבוע הוזמנתי לפדיון הבן, ומכרתי את החמש סלעים לאבי הבן. אבל אני מסתפק, אולי הפדיון לא היה כדין, דהרי החלוקה שלנו הייתה רק להשאלה בלבד, ולא זכיתי בסלעים. מצד שני, הרי כאשר ביקשתי מהאחים שלי רשות ליטול את החמש סלעים לעשות בהם פדיון הבן, פשיטא שהכוונה היא שאזכה בהם, דאם לא אזכה בהם לא אוכל לעשות פדיון הבן, ואני התכוונתי לקנות אותם בקניין ממש, אבל כיון שהם לא אמרו לי בפירוש שאזכה בהם, אולי אי אפשר לקנות באומדנא דמוכח"

תשובה

כהן ששואל מחבירו מטבעות לעשות בהם פדיון, הוי פדיון. כיון שהמשאל נותן לו במתנה על מנת להחזיר, דהוי מתנה. והמקבל מוכר לאבי הבן, בתנאי שיעשה אצלו פדיון. ואם מחזיר הכהן לנותן את המטבעות, נתקיים התנאי, והוי פדיון. ולפי זה, גם בנידון דידן, שביקש מאחיו לעשות במטבעות פדיון הבן, הרי ביקש לקנות על מנת להחזיר, וכן להקנות לאבי הבן על מנת להחזיר, דפשיטא דהוי פדיון ללא פקפוק.

ביאור התשובה

כהן המקנה לאבי הבן מטבעות על תנאי שיפדה בהם את בנו אצלו

כדי לבאר תשובה זו, יש להקדים ולבאר מה הדין בכהן שרצה לעשות פדיון הבן, ולא היה בידו המטבעות של חמש סלעים, ובא לחבירו

כהן ואמר לו שמבקש ממנו שיתן לו את המטבעות על מנת להחזיר, והמקבל הקנה לאבי הבן את המטבעות, בתנאי שאחרי כן יפדה את בנו אצלו על מטבעות הללו, האם חל הפדיון.

וקודם נבאר, האם הכהן יכול למכור את המטבעות לאבי הבן בתנאי שיפדה בהם את בנו, האם בנו פדוי. והנה, אם מוכר לאבי הבן בזול, נחלקו הפוסקים אם יש חשש לכהן המסייע בבית הגרנות, אבל אם מוכר בשווי, הכל מודים דהוי מכירה. וביאר דין זה בשו"ת שבט הלוי (חלק ג סימן קנג):

וז"ל "יקרתו קבלתי, ואשר שאל בענין פדיון הבן שהמנהג שם שהכהנים שם יש להם מטבעות כסף דולר, וכשמי שהוא רוצה לפדות הבן הולך אצל כהן והלה מוכר לו חמשה דולר כסף עבור ה' דולר שטרות כסף, ונראה כערמה שע"י שכבדו בפדיון הבן אזולי מוזיל לגבי, ומביא בשם רב אחד שהברכה כה"ג היא לבטלה וצריך לפדות עוד פעם, יען שמתחילה כשנתן הכהן לישראל הכסף לא היתה נתינה בלב שלם אלא הערמה בעלמא ועוד כיון דהישראל אסור לעשות כלום בהכסף רק ליתנו לכהן בפדיון הבן הו"ל כמתנה ע"מ להחזיר ועוד האריך בזה, וגם הביא מס' ליקוטי פנחס שדבר מזה".

"הנה ס' הנ"ל לא נמצא במחיצתי, ונחזי אנן במאי דקמן, שורש דבר זה המוכר ונותן לחברו והמקבל אינו יכול לעשות בו כל חפצו ואינו יכול למכרו, דבר זה פתוח עלי ים התלמוד והפוסקים, וכבר הוכיחו תוס' סוכה מ"א ע"ב דדוקא בהאי דבת חורין שלא נתנה למקבל בשום צד של הנאה אלא להפקיע איסור הנדר מעל אבא, אבל בעלמא גם אם מוכר רק לדבר א' נקרא מכירה גמורה וכ"ה דעת הר"ן נדרים מ"ח, וברא"ש פ"ח דב"ב סי' ל"ח מחלק בין נותן סתם דבעינן מכירה ומתנה לכל הדברים, ואם מפרש רק לדבר א' להדיא מהני גם מוכר לדבר א' אף על פי שאינו יכול למכרו ולהקדישו, וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן (רמ"ג) [רמ"א] ס"ה להלכה".

"אמנם דבר פשוט דכ"ז כשאין כאן אגן סהדי שרצונו שיהי' מכירה חלוטה, והיינו בעניני דעלמא בעלמא, שאין לנו הוכחה בדעתו שברצונו שיהי' נקרא בקנין על שם הקונה והמקבל, אבל בעניני מצוה ואיסור שצריך המכירה והנתינה כדי שתהי' של המקבל לא של הנותן כי זולת זה אינו יוצא במצוה, או זולת זה עובר על איסור תורה, בכל זה אנן סהדי שהקנה לו בלב שלם ובמכירה חלוטה כאילו פירש לו להדיא שמוכר רק לדבר א' דמהני כמש"כ תוס' והרא"ש הנ"ל, והוא

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

כאשר ביקש מאחיו שיתנו לו את המטבעות שיעשה בהם פדיון הבן, הרי ביקש בפירוש, שיתנו לו במתנה על מנת להחזיר, דאם לא במתנה על מנת להחזיר, לא יכול לפדות בהם, וכשמבקש שיתנו לפדות, הרי זה אומר בפירוש, תנו לי במתנה על מנת להחזיר, לכן פשיטא דהוי פדיון, דכמו שסיכמו ביניהם שכל אחד יקח דבר ויחזיר, גם במטבעות אלו נוטל ומחזיר, ואם לא היה מבקש במיוחד על מטבעות אלו, היה מקום לדון, האם כוונתם שכל יקח בהשאלה או במתנה על מנת להחזיר, אבל כיון שביקש במיוחד על מטבעות אלו, פשיטא שהכוונה היא לתת לו במתנה על מנת להחזיר, זה בעצם הבקשה ממש, והסכימו, לכן פשיטא לי שהוי פדיון.

העולה מזה: מי שביקש מאחיו שיתנו לו מתפוסת הבית מטבעות, כדי לעשות בהם פדיון, בקשתו היא שיתנו לו במתנה על מנת להחזיר, ואם הסכימו, הרי שהקנו לו במתנה על מנת להחזיר, ולא מדין אומדנא, אלא הן הן הדברים ממש, שהרי ביקש מתנה על מנת להחזיר והסכימו.

אומדנא דקניין

ומכל מקום באתי להעיר, שמצאנו לנתיבות, שסובר שאומדנא מצד המוכר בודאי מהני לקנות, אבל מצד הקונה צריך שיתכוין לקנות. וז"ל נתיבות המשפט (באורים סימן קצ"ד ס"ק ד) "אמנם בקנין בעיני דעת מקנה ודעת קונה, והאומדנא, נראה דאינו מועיל רק לתקן דעת מקנה, אמנם במקום דלא נתכוין הקונה לקנות בהקנין, נראה דאפילו איכא אומדנא דמוכח, דאילו הוי ידע הוי קונה, נראה דלא קנה כל כמה דלא נתכוין לקנות בקנין זה, דכל הקנינים בעינין שיהיה כונה לשם קנין. וראיה לזה, דהא עורר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו [ביבמות נ"ב ע"ב] לא קנה, אף דאיכא אומדנא דמוכח טובא דאילו הוי ידע שהן נכסי הגר ודאי דהוי מתכוין לקנות, אפ"ה לא קנה מטעם דקנין בלא כונה לאו קנין הוא." עכ"ל. הנה מבואר בנתיבות, שאומדנא דמוכח לא מהני לקנות מצד הקונה, עד שיתכוין בפירוש לקנות, אבל מצד המקנה, מהני אומדנא דמוכח להקנות.

וכל זה אינו שייך לנידון דידן, דיש כוונת מקנה ממש וכוונת קונה ממש, ופשיטא דהוי פדיון.

העולה מזה: מבואר בנתיבות, שאומדנא דמוכח לא מהני לקנות מצד הקונה, עד שיתכוין בפירוש לקנות, אבל מצד המקנה, מהני אומדנא דמוכח להקנות. וכל זה אינו שייך לנידון דידן, דיש כוונת מקנה ממש וכוונת קונה ממש, ופשיטא דהוי פדיון.

מוכח מעצם מכירת חמץ באו"ח סי' תמ"ח שלדעת הרבה פוסקים אין רשות ביד הנכרי למכרו ולהקדישו, ואעפ"כ מכירתו מכירה, וכ"ה באו"ח סי' רמ"ו לענין שביתת בהמה דבעינן שיהי' של הגוי כדי שלא יעבור הישראל, ואעפ"כ מהני כל צד מכירה בין מכרו סתם בין מכרו רק לדבר א', ואפי' קיבל עליו הגוי רק יוקרא וזולא וכל צדדי אחריות אפי' אין רשות למכרו בין אם הי' זה בסתם בין אם פירש בפירוש אעפ"כ מהני, והיינו כיון דבלי שמקנה לו בלב שלם לא יבא הישראל לתועלת הנרצה שלא לעבור על איסור חמץ ושלא לעבור על שביתת בהמה, אנן סהדי דמקנה לו קני' גמורה כיון דמעיקר הדין גם מכר לדבר א' הוא מכירה גמורה מה"ת".

"וה"נ לענין קיום מצות עשה דבעינן משלו כלכם דלולב, דמהני אפי' הקנה לו לזה בלבד כמש"כ תוס' סוכה מ"א ע"ב כל שהקנה בלב שלם אפילו אין בידו למכור וכדעה ראשונה בשו"ע או"ח סי' רמ"ו. ו"עכ"ל שבט הלוי. והאריך שם באופן שמוכר בזול האם מהני. הנה מבואר שהמוכר לאבי הבן על מנת שיפדה בהם את בנו, הוי מכירה, ובנו פדוי ללא כל פקפוק.

העולה מזה: כהן המוכר מטבעות לאבי הבן, על מנת שיפדה בהם אצלו את בנו, הוי מכירה, ובנו פדוי ללא כל פקפוק.

לקנות מכהן מטבעות לעשות בהם פדיון

ולאור המבואר, יש עוד לברר, מה הדין בכהן שמבקש מכהן אחר שיתן לו מטבעות חמש סלעים, לעשות בהם פדיון הבן, האם מהני. והנה פשיטא דמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, ויוצא אפילו ידי מצוות לולב במתנה על מנת להחזיר, כמו שכתב המחבר באורח חיים (תרנח, ד) "נתנו לו על מנת להחזירו, הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה; ואם לא החזירו, לא יצא" עכ"ל, וכן הוא בעוד הרבה במקומות. ולפי זה, כהן שמבקש מכהן אחר במתנה על מנת להחזיר מטבעות לעשות בהם פדיון הבן, ומוכר אותם לאבי הבן בשוויין על מנת שיפדה את בנו בהם אצלו, חל הפדיון ללא כל חשש.

העולה מזה: כהן שמבקש מכהן אחר במתנה על מנת להחזיר מטבעות לעשות בהם פדיון הבן, ומוכר אותם לאבי הבן בשוויין על מנת שיפדה את בנו בהם אצלו, חל הפדיון ללא כל חשש.

נידון דידן

עכשיו נבוא לבאר נידון דידן, דהנה הסתפקנו אם מועיל אומדנא דמוכח לקנות, אבל בנידון דידן אין צריך לבוא לדין אומדנא, הרי

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

דינים העולים:

א. כהן המוכר מטבעות לאבי הבן, על מנת שיפדה בהם אצלו את בנו, הוי מכירה, ובנו פדוי ללא כל פקפוק.

ב. כהן שמבקש מכהן אחר במתנה על מנת להחזיר מטבעות לעשות בהם פדיון הבן, ומוכר אותם לאבי הבן בשוויין על מנת שיפדה את בנו בהם אצלו, חל הפדיון ללא כל חשש.

ג. מי שביקש מאחיו שיתנו לו מתפוסת הבית מטבעות, כדי לעשות בהם פדיון, בקשתו היא שיתנו לו במתנה על

מנת להחזיר, ואם הסכימו, הרי שהקנו לו במתנה על מנת להחזיר, ולא מדין אומדנא, אלא הן הן הדברים ממש, שהרי ביקש מתנה על מנת להחזיר והסכימו.

ד. מבואר בנתיבות, שאומדנא דמוכח לא מהני לקנות מצד הקונה, עד שיתכוין בפירוש לקנות, אבל מצד המקנה, מהני אומדנא דמוכח להקנות. וכל זה אינו שייך לנידון דידן, דיש כוונת מקנה ממש וכוונת קונה ממש, ופשיטא דהוי פדיון.

